

Εκπόνηση / Αναθεώρηση Προγράμματος Σπουδών στη βάση των μαθησιακών αποτελεσμάτων

Μαρία Χατζή, Υποψ. Διδάκτωρ

Μέλος ΕΤΕΠ Τμήματος Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης,

Σχολή Καλών Τεχνών, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών

Η διαδικασία εκπόνησης / αναθεώρησης ενός σύγχρονου Προγράμματος Σπουδών Ανώτατης Εκπαίδευσης συνδέεται με την κατανόηση της σημασίας και του ρόλου του όρου «μαθησιακά αποτελέσματα» (βλ. κατωτέρω υπό στοιχείο I), όρος ο οποίος στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα έχει εισαχθεί και συμπορεύεται με τις έννοιες της διασφάλισης ποιότητας και της πιστοποίησης των εν λόγω Προγραμμάτων Σπουδών (βλ. ομοίως υπό στοιχεία II και III)¹. Η ανάλυση των ανωτέρω εννοιών που επιχειρείται στο παρόν κείμενο, ακολουθείται από τελικές επισημάνσεις στις οποίες περιλαμβάνεται η παράθεση καλών πρακτικών στο εξεταζόμενο πεδίο (βλ. σχετικά υπό στοιχείο IV).

I. Έννοια μαθησιακών αποτελεσμάτων

Τα μαθησιακά αποτελέσματα είναι (α) οι διατυπώσεις όλων αυτών που ο εκπαιδευόμενος γνωρίζει, κατανοεί και μπορεί να κάνει μετά την ολοκλήρωση μίας μαθησιακής διαδικασίας και (β) οι σχετικοί ορισμοί που αφορούν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητες. Με την υιοθέτηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων επιχειρείται συνεπώς μία φοιτητοκεντρική προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αντιστοιχούν στα προσόντα ενός συγκεκριμένου επιπέδου προσδιορίζονται από περιγραφικούς δείκτες, οι οποίοι συγκροτούνται από τις ποιοτικές και ποσοτικές διαβαθμίσεις των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων².

Είναι κατά τούτο εμφανής η στενή σύνδεση μεταξύ μαθησιακών αποτελεσμάτων και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Τίτλων Σπουδών / Προσόντων (European Qualifications Framework – EQF) ο κορμός του οποίου περιλαμβάνει οκτώ επίπεδα αναφοράς που περιγράφουν τι γνωρίζει, τι κατανοεί και τι είναι σε θέση να κάνει ο κάθε διδασκόμενος³. Ειδικότερα το 6^ο επίπεδο του EQF αφορά στις προπτυχιακές σπουδές – 1^ος κύκλο σπουδών και αντιστοιχεί σε 180-240 ECTS, το 7^ο επίπεδο αφορά στις μεταπτυχιακές σπουδές – 2^ος κύκλο σπουδών και αντιστοιχεί σε 90-120 ECTS, ενώ το 8^ο

---

¹ Οι πηγές από τις οποίες αντλήθηκε το υλικό που παρουσιάζεται στα επιμέρους κεφάλαια του παρόντος, εμφανίζονται αναλυτικά στο τέλος. Ως εκ τούτου, η αναφορά στο σώμα του παρόντος κειμένου επιμέρους πηγών γίνεται σε όσα σημεία κρίνεται ως απολύτως ενδεδειγμένη.

² Βλ. τον ακόλουθο σύνδεσμο: <http://www.nqf.gov.gr/index.php/ethniko-plaisio-prosonton>.

³ Ως προσόν ορίζεται το επίσημο αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αξιολόγησης και επικύρωσης, το οποίο επιτυγχάνεται όταν ο αρμόδιος φορέας διαπιστώνει ότι ένα άτομο έχει επιτύχει μαθησιακά αποτελέσματα που ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες προδιαγραφές [Αδαμοπούλου, Θ. (2012)].

επίπεδο αφορά στις διδακτορικές σπουδές – 3^{ος} κύκλο σπουδών και αντιστοιχεί σε 3-4 έτη⁴.

Στο EQF περιλαμβάνονται όλες οι μορφές μάθησης (τυπική, μη τυπική, άτυπη). Αντίστοιχα, το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων περιλαμβάνει 8 επίπεδα αναφοράς καλύπτοντας ολόκληρο το φάσμα των προσόντων από την υποχρεωτική εκπαίδευση έως και την ανώτατη, ενώ αναγνωρίζονται και προσόντα που αποκτήθηκαν από τη μη τυπική εκπαίδευση (πχ. αρχική και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση) και την άτυπη μάθηση (πχ. επαγγελματική εμπειρία).

Η ανάπτυξη, κατανόηση και πρακτική χρήση των μαθησιακών αποτελεσμάτων είναι κρίσιμη για την επιτυχία του Πλαισίου Αναγνώρισης Προσόντων / Τίτλων Σπουδών, της Διασφάλισης Ποιότητας της Ανώτατης Εκπαίδευσης, των ECTS και του Παραρτήματος Διπλώματος – πρόκειται δηλαδή για έννοιες και διαδικασίες αλληλοεξαρτώμενες⁵.

Τα μαθησιακά αποτελέσματα περιγράφονται αναλυτικά στον Ενημερωτικό Οδηγό κάθε ΑΕΙ σύμφωνα με τις προβλέψεις της υπ' αριθ. Φ5/89656/Β3/13.8.2007 Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ 1466/Β'/13.8.2007), και περιλαμβάνουν 6 επίπεδα μάθησης:

1. τη γνώση: ανάκληση δεδομένων ή πληροφοριών (μπορούν να χρησιμοποιηθούν ρήματα όπως περιγράψω, προσδιορίζω, αναγνωρίζω),
2. την κατανόηση: ερμηνεία προβλημάτων, δήλωση ενός προβλήματος με διαφορετικές λέξεις (μπορούν να χρησιμοποιηθούν ρήματα όπως διακρίνω, εξηγώ, εκτιμώ),
3. την εφαρμογή: χρήση μιας έννοιας σε νέα πλαίσια (μπορούν να χρησιμοποιηθούν ρήματα όπως υπολογίζω, ταξινομώ, παράγω),
4. την ανάλυση: διάκριση σε συστατικά μέρη και κατανόηση της οργανωτικής τους δομής (μπορούν να χρησιμοποιηθούν ρήματα όπως αναπτύσσω, υποδιαιρώ, σχεδιάζω),
5. τη σύνθεση: κατασκευή νέας δομής από διαφορετικά στοιχεία (μπορούν να χρησιμοποιηθούν ρήματα όπως δημιουργώ, συνθέτω, οργανώνω, προτείνω),
6. την αξιολόγηση: διατύπωση αξιολογικών κρίσεων (μπορούν να χρησιμοποιηθούν ρήματα όπως συγκρίνω, αξιολογώ, κρίνω, μετρώ).

---

⁴ Το Πλαίσιο Προσόντων του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ), γνωστό και ως «Πλαίσιο της Μπολόνια», βασίζεται στην οργάνωση των σπουδών σε τρεις κύκλους με βάση αρχές, κριτήρια και περιγραφικούς δείκτες κοινούς στις χώρες του ΕΧΑΕ και γνωστούς ως Περιγραφικούς Δείκτες του Δουβλίνου. Ενώ το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων Δια Βίου Μάθησης (EQF) που έχει αναπτυχθεί από την ΕΕ περιλαμβάνει κοινές αρχές και κριτήρια για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, αυτό της Μπολόνια περιορίζεται στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Τα επαγγελματικά δικαιώματα των κατόχων τίτλων σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης ρυθμίζονται εξάλλου με την Οδηγία 36/2005 της ΕΕ μόνο για τα κράτη μέλη της (βλ. σχετικά το Παράρτημα Α του Σχεδίου πρότασης ακαδημαϊκής πιστοποίησης Προγράμματος Σπουδών, διαθέσιμο στον ακόλουθο σύνδεσμο: <http://www.adip.gr/gr/accrreditation-docs.php>).

⁵ Προτείνεται λχ. ο βαθμός πτυχίου να υπολογίζεται ως εξής: Διαιρείται το σύνολο των επιμέρους γινομένων που προκύπτουν αφού πολλαπλασιαστεί ο βαθμός κάθε μαθήματος με τα αντίστοιχα ECTS, δια του συνολικού αριθμού ECTS που συγκέντρωσε ο εκάστοτε πτυχιούχος (βλ. σχετική απόφαση Συγκλήτου Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στον ακόλουθο σύνδεσμο: <http://www.adip.gr/gr/accrreditation-aristotle.php>).

Πολλοί διδάσκοντες έχουν συμπύξει τα 6 αυτά επίπεδα σε 3: 1. τη γνώση, 2. το συνδυασμό κατανόησης και εφαρμογής (δεξιότητα) και 3. την επίλυση προβλημάτων μεταφέροντας την υπάρχουσα γνώση και τις αποκτηθείσες δεξιότητες σε νέες καταστάσεις (ικανότητα)⁶. Οι εν λόγω 3 έννοιες θα μπορούσαν σύμφωνα με άλλο ορισμό να ερμηνευθούν ως εξής:

Γνώση: Το αποτέλεσμα της αφομοίωσης πληροφοριών μέσω της μάθησης.

Δεξιότητα: Η ικανότητα εφαρμογής γνώσεων και αξιοποίησης τεχνογνωσίας για την εκπλήρωση εργασιών και την επίλυση προβλημάτων. Οι δεξιότητες διακρίνονται σε νοητικές (χρήση λογικής, διαισθητικής και δημιουργικής σκέψης) και πρακτικές (χειρωνακτική επιδεξιότητα και χρήση μεθόδων, υλικών, εργαλείων και οργάνων).

Ικανότητα: Η αποδεδειγμένη επάρκεια στην αξιοποίηση γνώσεων, δεξιοτήτων και προσωπικών, κοινωνικών ή/και μεθοδολογικών δυνατοτήτων σε περιστάσεις εργασίας ή σπουδής και στην επαγγελματική ή/και προσωπική ανάπτυξη⁷.

Τα μαθησιακά αποτελέσματα πρέπει να είναι αντικειμενικά και μετρήσιμα, 4-8 ανά μάθημα και 15-20 ανά Πρόγραμμα Σπουδών. Τα μαθησιακά αποτελέσματα αφορούν δηλαδή όλο το Πρόγραμμα Σπουδών και ο κάθε διδάσκων προσαρμόζει το μάθημά του σε αυτά.

Η περιγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων ανά επιμέρους μάθημα του ΠΣ συνιστάται να είναι συνοπτική. Προτείνεται επίσης η χρήση μόνο ενός ρήματος για κάθε μαθησιακό αποτέλεσμα και η αποφυγή των πολυσήμαντων ρημάτων. Για την εξειδίκευσή τους ο διδάσκων μπορεί να ξεκινήσει από τη μετατροπή των μαθησιακών στόχων που έχει ήδη θέσει για ορισμένο μάθημα σε μαθησιακά αποτελέσματα⁸.

Η όλη διαδικασία επικεντρώνεται στην ποιότητα και αποτελεσματικότητα των Προγραμμάτων Σπουδών (στο εξής ΠΣ) και κατά κάποιο τρόπο μεταφέρει το κέντρο βάρους της αξιολόγησης από την αξιολόγηση των «εισροών» στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των «εκροών» (επίτευξη των στόχων και των μαθησιακών αποτελεσμάτων) και από τη διασφάλιση στη βελτίωση της ποιότητας.

II. Διασφάλιση Ποιότητας Ανώτατης Εκπαίδευσης

Με τον όρο *Διασφάλιση Ποιότητας* (ΔΠ) νοείται η συστηματική, δομημένη και συνεχής προσήλωση στην ποιότητα. Προϋποθέτει την οργάνωση ενός εσωτερικού συστήματος αρχών, κριτηρίων και κανονισμών, η άρτια λειτουργία του οποίου πιστοποιείται με περιοδικές διαδικασίες εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης⁹. Σε επίπεδο ΕΕ έχει ήδη διαμορφωθεί ένα κοινά αποδεκτό πλαίσιο αρχών, διαδικασιών και κατευθυντήριων

⁶ Βλ. σχετικά Γαλανάκη, Κ. (2008), καθώς και το Παράρτημα Β του προαναφερόμενου Σχεδίου πρότασης ακαδημαϊκής πιστοποίησης Προγράμματος Σπουδών.

⁷ Βλ. Υψηλάντης, Π. (2013).

⁸ Βλ. σχετικά Αϊβαζίδης, Κ. (2012), καθώς και κατωτέρω υπό στοιχείο IV.

⁹ Για τα ζητήματα που αφορούν στις έννοιες της διασφάλισης ποιότητας και της πιστοποίησης βλ. ιδίως τον ιστότοπο της ΑΔΙΠ (www.adip.gr). Βλ. και Υψηλάντης, Π. (2013).

οδηγιών ΔΠ (*European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education*, 4^η Αναθεώρηση, 2015).

Οι αρχές αυτές μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω ως εξής:

(α) Η επίσημη πολιτική ΔΠ ενός ΑΕΙ πρέπει να προβλέπει τη συμμετοχή των φοιτητών αλλά και ενδιαφερόμενων εξωτερικών κοινωνικών ομάδων.

(β) Τα ΠΣ έχουν σχεδιαστεί με γενικούς αντικειμενικούς στόχους σύμφωνους με τη στρατηγική του Ιδρύματος και έχουν σαφώς διατυπωμένα μαθησιακά αποτελέσματα. Σχεδιάζονται με τη συμμετοχή των φοιτητών και άλλων ενδιαφερόμενων παραγόντων και αξιοποιούν την εξωτερική εμπειρία και τα ειδικά σημεία αναφοράς.

(γ) Τα Ιδρύματα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα ΠΣ ενθαρρύνουν τους φοιτητές να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας και ότι η αξιολόγηση των φοιτητών απηχεί αυτή την αντίληψη.

(δ) Τα κριτήρια και η μέθοδος αξιολόγησης της επίδοσης των φοιτητών δημοσιοποιούνται εκ των προτέρων. Τα επιτυγχανόμενα μαθησιακά αποτελέσματα αναλύονται ως προς τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Στους φοιτητές παρέχεται σχετική ανατροφοδότηση που, εάν χρειάζεται, συνδυάζεται με συμβουλευτική.

(ε) Υπάρχει επίσημη διαδικασία αντιμετώπισης παραπόνων. Τα Ιδρύματα εφαρμόζουν συνεχώς προκαθορισμένους και δημοσιοποιημένους κανονισμούς για όλες τις φάσεις του εκπαιδευτικού κύκλου των φοιτητών, δηλαδή την εισδοχή, πρόοδο, αναγνώριση και πιστοποίηση των σπουδών.

(στ) Ενθαρρύνεται η επιστημονική δραστηριότητα με στόχο την ενίσχυση του δεσμού μεταξύ εκπαίδευσης και έρευνας. Ενθαρρύνονται επίσης καινοτόμες εκπαιδευτικές μέθοδοι και η χρήση νέων τεχνολογιών.

(ζ) Συλλέγονται στοιχεία με στόχο την εμβάθυνση της αυτογνωσίας των Ιδρυμάτων μετά και από συγκρίσεις με άλλους όμοιους οργανισμούς εντός και πέρα από τον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης (λχ. για τις διαθέσιμες εκπαιδευτικές υποδομές και το κόστος τους, τις σταδιοδρομίες αποφοίτων κ.λπ.).

(η) Οι πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία των Τμημάτων πρέπει να δημοσιοποιούνται και να επικαιροποιούνται.

(θ) Πρέπει να διασφαλίζεται ότι η πρόοδος που επιτεύχθηκε μετά την τελευταία εξωτερική αξιολόγηση λαμβάνεται υπόψη όταν προετοιμάζεται η επόμενη.

Τα εθνικά συστήματα ΔΠ των ΑΕΙ, όπως αυτό που θέσπισε ο Ν. 4009/2011 και εξειδικεύεται από την ΑΔΙΠ, αλλά και τα εσωτερικά συστήματα διασφάλισης ποιότητας των Ιδρυμάτων πρέπει να καλύπτουν τις απαιτήσεις του εθνικού και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, είναι όμως τα Ιδρύματα ελεύθερα να προσθέτουν ή να εξειδικεύουν συγκεκριμένα στοιχεία που, κατά την κρίση τους, αποτυπώνουν καλύτερα την ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους.

Στο πλαίσιο αυτό η ΜΟΔΙΠ κάθε ΑΕΙ συντονίζει την κατ' έτος συγκέντρωση στοιχείων από όλες τις ακαδημαϊκές μονάδες του Ιδρύματος. Τα στοιχεία αυτά αποτυπώνονται στις Ετήσιες Εσωτερικές Εκθέσεις που υποβάλλουν τα καθ' έκαστον Τμήματα δια της οικείας Σχολής στη ΜΟΔΙΠ, και χρησιμεύουν ως βάση για τη σύνταξη από αυτήν των ανά διετία Εσωτερικών Εκθέσεων και εντέλει της Έκθεσης Αυτοαξιολόγησης του Ιδρύματος.

Η σύνταξη των εν λόγω Εκθέσεων, μετά και την ισχύ του Ν. 4009/2011, θα πρέπει να ακολουθεί το πνεύμα των απαιτήσεων της ακαδημαϊκής πιστοποίησης των ΠΣ και των εσωτερικών συστημάτων ΔΠ των ΑΕΙ. Ως έννοια η πιστοποίηση εισάγεται με τον ως άνω νόμο, οργανώνεται δε περαιτέρω σε σύνθετη, αποτελούμενη από επιμέρους φάσεις, διαδικασία.

III. Πιστοποίηση Προγραμμάτων Σπουδών

A. Γενικά

Η διαδικασία πιστοποίησης αναφέρεται και στους τρεις κύκλους σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης και συνδέεται άμεσα με το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων μέσω των περιγραφικών δεικτών που αυτό περιέχει για τα επίπεδα 6, 7 και 8. Το νομικό πλαίσιο του διέπει τις διαδικασίες πιστοποίησης περιλαμβάνει τα άρθρα 14, 15, 66 και 70-72 του Ν. 4009/2011.

Η διαπίστωση αναγκαιότητας πιστοποίησης ενός ΠΣ αποτελεί ευθύνη του κάθε ΑΕΙ. Τα ΠΣ που παρέχονταν από Τμήματα των ΑΕΙ κατά τη δημοσίευση του Ν. 4009/2011 θεωρούνται πιστοποιημένα έως την ολοκλήρωση των διαδικασιών αξιολόγησης των Τμημάτων βάσει του Ν. 3374/2005. Η διαδικασία της ακαδημαϊκής πιστοποίησης θα εφαρμοστεί και στα ΠΣ Τμημάτων στα οποία έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία αξιολόγησης, βάσει πρόσκλησης της ΑΔΙΠ η οποία αναμένεται να δημοσιοποιηθεί σε εύλογο χρόνο.

Για τα νέα ΠΣ που δεν έχουν κλείσει πλήρη κύκλο λειτουργίας, οι διαδικασίες υλοποιούνται σε δύο φάσεις: Πρόδρομη Πιστοποίηση (χωρίς επιτόπια επίσκεψη) και Πιστοποίηση με επίσκεψη επιτροπής εμπειρογνομόνων. Κατά την αρχική (πρόδρομη) πιστοποίηση νέου ΠΣ τα βασικά κριτήρια που εξετάζονται είναι οι στόχοι, τα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ, η ζήτηση προσόντων, η δομή του ΠΣ και το ακαδημαϊκό προσωπικό. Η πλήρης πρόταση με βάση το πρότυπο της ΑΔΙΠ υποβάλλεται μέσω της ΜΟΔΙΠ του Ιδρύματος κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους λειτουργίας του ΠΣ.

Άμεση προτεραιότητα για την ΑΔΙΠ έχουν τα νέα ΠΣ και ΠΣ Τμημάτων για τα οποία έχει παρέλθει 4ετία από την εξωτερική αξιολόγηση (σε περίπτωση μη ύπαρξης πιστοποιημένου εσωτερικού συστήματος διασφάλισης ποιότητας του ΑΕΙ η μέγιστη διάρκεια πιστοποίησης ΠΣ ανέρχεται σε 4 έτη αντί των 8).

B. Η πιστοποίηση ειδικότερα

Η πιστοποίηση είναι διαδικασία εξωτερικής αξιολόγησης προγραμμάτων σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης (στα οποία περιλαμβάνονται και τα προγράμματα σύντομου κύκλου, δια βίου μάθησης, εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και συνεργασίας με άλλα εκπαιδευτικά ή ερευνητικά Ιδρύματα της ημεδαπής ή της αλλοδαπής) με βάση συγκεκριμένα, προκαθορισμένα, διεθνώς αποδεκτά και εκ των προτέρων δημοσιοποιημένα ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια και δείκτες. Συνιστά εξέλιξη της διαδικασίας αξιολόγησης όπως αυτή έχει εφαρμοστεί ήδη στα ΑΕΙ προ της ισχύος του Ν. 4009/2011. Σκοπός της πιστοποίησης είναι η εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς και η αποτελεσματικότητα και διαφάνεια της συνολικής λειτουργίας των ΑΕΙ.

Πέραν των ΠΣ στη διαδικασία πιστοποίησης υποβάλλονται και τα εσωτερικά συστήματα διασφάλισης της ποιότητας των Ιδρυμάτων. Η εν λόγω διαδικασία ολοκληρώνεται κάθε φορά με απόφαση του Συμβουλίου της ΑΔΙΠ η οποία βασίζεται σε έκθεση που υποβάλλει η ορισθείσα για τον σκοπό αυτό επιτροπή πιστοποίησης. Η καθ' έκαστον απόφαση του Συμβουλίου της Αρχής μπορεί να είναι θετική, θετική υπό όρους ή αρνητική.

Η διάρκεια ισχύος της απόφασης πιστοποίησης ορίζεται ανά πρόγραμμα ή εσωτερικό σύστημα διασφάλισης από την Αρχή και δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 8 έτη. Δεν απαιτείται πιστοποίηση αναθεωρήσεων επί μέρους πτυχών των προγραμμάτων (απαιτείται ωστόσο σε περίπτωση δημιουργίας κατευθύνσεων). Κατά τη διάρκεια της ισχύος της θετικής απόφασης πιστοποίησης, το Συμβούλιο της Αρχής, αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από σχετικό ερώτημα του Υπουργού Παιδείας, μπορεί να εξετάζει αν τα κριτήρια πιστοποίησης εξακολουθούν να ικανοποιούνται. Αν τα κριτήρια πιστοποίησης δεν ικανοποιούνται, το Συμβούλιο της Αρχής ανακαλεί την απόφαση πιστοποίησης και ενημερώνει αμελλητί το οικείο ΑΕΙ και τον Υπουργό Παιδείας.

Η ίδια επιτροπή μπορεί να αξιολογεί περισσότερα από ένα ΠΣ, ιδίως αν η ολοκλήρωση του ενός είναι προϋπόθεση για την εισαγωγή στο άλλο. Για όλα τα ΠΣ προσκαλείται και ένας εκπρόσωπος του αντίστοιχου επαγγελματικού / επιστημονικού σωματείου.

Το πρότυπο σχήμα δομής και περιεχομένων της πρότασης για ακαδημαϊκή πιστοποίηση ΠΣ ενός Τμήματος αντιστοιχεί στις βασικές ενότητες των κριτηρίων του άρθρου 72 του Ν. 4009/2011. Οι βασικές αυτές ενότητες έχουν ως εξής:

1. Η ακαδημαϊκή φυσιογνωμία και ο προσανατολισμός του ΠΣ
2. Τα μαθησιακά αποτελέσματα και τα επιδιωκόμενα προσόντα σύμφωνα με το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων
3. Η δομή και η οργάνωση του ΠΣ
4. Η ποιότητα και αποτελεσματικότητα του διδακτικού έργου
5. Η καταλληλότητα των προσόντων του διδακτικού προσωπικού
6. Η ποιότητα του ερευνητικού έργου της ακαδημαϊκής μονάδας
7. Ο βαθμός σύνδεσης της διδασκαλίας με την έρευνα
8. Η ζήτηση στην αγορά εργασίας των αποκτώμενων προσόντων
9. Η ποιότητα των υποστηρικτικών υπηρεσιών, όπως οι διοικητικές υπηρεσίες, οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες φοιτητικής μέριμνας.

Για την πιστοποίηση των ΠΣ προτείνονται από την ΑΔΙΠ ειδικότερα κριτήρια όπως (α) η καταλληλότητα των στόχων του ΠΣ σε σχέση με το είδος και το επίπεδο των σπουδών λαμβανομένου υπόψη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, (β) η ανταπόκριση του ΠΣ στους στόχους του Τμήματος που τίθενται σύμφωνα με τη στρατηγική του Ιδρύματος, (γ) η σύνδεση των μαθησιακών αποτελεσμάτων με τους στόχους του ΠΣ, (δ) η ανταπόκριση των στόχων του ΠΣ σε ακαδημαϊκές και / ή επαγγελματικές απαιτήσεις, στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, (ε) η αναλογία μαθημάτων Γενικού Υποβάθρου / Ειδικού Υποβάθρου / Ειδικότητας σε σχέση με το επίπεδο σπουδών, (στ) η ενσωμάτωση στο ΠΣ μαθημάτων Ανθρωπιστικών Σπουδών, (ζ) η σύνδεση του ΠΣ με τα τελευταία επιτεύγματα στην επιστήμη, τις τέχνες και την τεχνολογία, (η) η παροχή ευελιξίας επιλογών στους φοιτητές, (θ) η διεθνής διάσταση του ΠΣ (συνεργασίες του Τμήματος με αντίστοιχα Τμήματα, προσέλκυση φοιτητών, επισκεπτών καθηγητών, συμμετοχή σε προγράμματα ανταλλαγών).

Για την πιστοποίηση λαμβάνονται επίσης υπόψη (α) ο τρόπος οργάνωσης της διδασκαλίας (επικαιροποιημένες ιστοσελίδες των μαθημάτων με συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό, αποτελεσματική ενημέρωση των φοιτητών και διευκόλυνση της συμμετοχής τους στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας), (β) οι εκροές (ποσοστό φοιτητών που συμμετέχουν στις εξετάσεις, που επιτυγχάνουν στις εξετάσεις, μέσος βαθμός πτυχίου, μέση διάρκεια σπουδών), (γ) η δυνατότητα επιστημονικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού προσωπικού σε σχέση με τις απαιτήσεις ανάπτυξης του ΠΣ, (δ) η χάραξη ερευνητικής πολιτικής σε επίπεδο ακαδημαϊκής μονάδας και η συμμετοχή σε δίκτυα με άλλους ερευνητικούς φορείς, (ε) η συμμετοχή των φοιτητών σε ερευνητικά έργα, (στ) το προφίλ των εισαγόμενων φοιτητών (προέλευση, τρόπος εισαγωγής, σειρά προτίμησης), (ζ) η συμμετοχή φοιτητών και άλλων ενδιαφερομένων στο σχεδιασμό της στρατηγικής ακαδημαϊκής ανάπτυξης του Τμήματος, (η) η βιωσιμότητα του ΠΣ όπως προκύπτει από τη ζήτησή του από υποψηφίους, τη μελλοντική επάρκεια σε προσωπικό και άλλους ενδογενείς ή εξωγενείς παράγοντες.

Η ανάλυση αυτή των κριτηρίων που προτείνεται από την ΑΔΙΠ μπορεί να αναθεωρείται με νεότερη απόφασή της. Στα γενικά κριτήρια θα υπάρξουν πιθανές διαφοροποιήσεις σε ό,τι αφορά την εφαρμογή τους σε προγράμματα 2^{ου} και 3^{ου} κύκλου σπουδών.

IV. Τελικές Επισημάνσεις

A. Σχεδιασμός σύγχρονων ΠΣ – καλές πρακτικές

Σε γενικές γραμμές, η διαδικασία αξιολόγησης / πιστοποίησης ενός ΠΣ θεωρείται ότι απαντά σε τέσσερα βασικά ερωτήματα:

1. Πού στοχεύει το ΠΣ;
2. Πώς μεθοδεύει το Τμήμα την επίτευξη των στόχων του;
3. Πώς μεθοδεύεται η αξιολόγηση των επιδόσεων;
4. Πώς προωθούνται οι αναγκαίες για τη βελτίωση του ΠΣ αλλαγές;

Περαιτέρω, δύο φαίνεται να είναι πλέον οι προϋποθέσεις με καθοριστική σημασία για την εκπόνηση / αναθεώρηση ενός Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών:

(α) Η συνέπεια στη χρήση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και

(β) Η συνοχή μεταξύ των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και των μεθόδων αξιολόγησης των εκπαιδευόμενων.

Σημειώνεται ότι τα ΠΣ είναι πάντοτε μικτά. Συχνά τα μαθησιακά αποτελέσματα δεν υποκαθιστούν τις εισροές (δηλαδή περιεχόμενο, μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης, ωρολόγια προγράμματα κ.λπ.), αλλά αναλαμβάνουν έναν μάλλον ή ήττον κυρίαρχο ρόλο, καθορίζοντας το είδος και τη σχετική αξία των εισροών. Ως εκ τούτου, στα περισσότερα κράτη μέλη χρησιμοποιείται η διαμορφωτική (σταδιακή) αξιολόγηση και τεχνικές επιμορφωτικής αξιολόγησης (αξιολόγηση για τη μάθηση, όχι για το βαθμό) ταυτόχρονα με αθροιστικές τεχνικές, καθώς και νέες μορφές διδασκαλίας όπως η ανεξάρτητη και η ολοκληρωμένη μάθηση, η ενεργητική και συνεργατική μάθηση, η μάθηση βασισμένη στο πρόβλημα, η μάθηση μέσω μικρών εργασιών, η ομαδική μάθηση και η μάθηση μέσω δραστηριοτήτων¹⁰.

Ενδιαφέρον κρίνεται εν προκειμένω ένα παράδειγμα μαθησιακών αποτελεσμάτων όπως αυτά προσδιορίζονται από τον εξω-πανεπιστημιακό φορέα ABET ο οποίος συνιστά φορέα πιστοποίησης Σχολών Μηχανικών στις ΗΠΑ¹¹. Το παράδειγμα αυτό έχει ως ακολούθως:

«Οι φοιτητές θα αποκτήσουν την ικανότητα:

- 1. Εφαρμογής γνώσεων επιστημών*
- 2. Ανάλυσης και παρουσίασης δεδομένων*
- 3. Σχεδίασης ενός αντικειμένου, μιας διαδικασίας*
- 4. Λειτουργίας σε (διεπιστημονικές) ομάδες*
- 5. Προσδιορισμού, επίλυσης προβλημάτων*
- 6. Κατανόησης επαγγελματικής και ηθικής ευθύνης*
- 7. Αποτελεσματικής επικοινωνίας*
- 8. Κατανόησης της επίδρασης των λύσεων που οι επιστήμονες προτείνουν στο παγκόσμιο ή/και κοινωνικό περιβάλλον*
- 9. Χρήσης σύγχρονων τεχνικών, δεξιοτήτων και εργαλείων».*

Σε άλλη περίπτωση (ΑΠΘ), έχουν υιοθετηθεί για τον τύπο του Παραρτήματος Διπλώματος που απονέμεται σε κάθε πτυχιούχο, οι ακόλουθες (γενικές) ικανότητες όπως συνοψίζονται κατωτέρω:

- 1. Εφαρμογή γνώσης στην πράξη*
- 2. Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών*
- 3. Προσαρμογή σε νέες καταστάσεις*

¹⁰ Βλ. σχετικά Cedefop. (2011).

¹¹ Το παράδειγμα αυτό χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο πιλοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο Πολυτεχνείο Κρήτης.

4. Λήψη αποφάσεων
5. Αυτόνομη εργασία – ομαδική εργασία – εργασία σε διεθνές περιβάλλον – εργασία σε διεπιστημονικό περιβάλλον
6. Παραγωγή νέων ερευνητικών ιδεών
7. Σχεδιασμός και διαχείριση έργων
8. Σεβασμός στη διαφορετικότητα, την πολυπολιτισμικότητα και το φυσικό περιβάλλον – επίδειξη κοινωνικής, επαγγελματικής και ηθικής υπευθυνότητας και ευαισθησίας σε θέματα φύλου
9. Ανάπτυξη και προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής, (αυτο)κριτικής και επαγωγικής σκέψης.

Σε κάθε περίπτωση (βλ. και ανωτέρω υπό στοιχείο Ι), κατά το σχεδιασμό ενός σύγχρονου ΠΣ πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η υπάρχουσα ήδη εξειδίκευση των μαθησιακών αποτελεσμάτων ανά επίπεδο σπουδών (6, 7 και 8) της ανώτατης εκπαίδευσης σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων.

Ειδικότερα, τα μαθησιακά αποτελέσματα που αντιστοιχούν στο επίπεδο 6 του EQF έχουν ως εξής:

- (α) προχωρημένες γνώσεις σε ένα πεδίο εργασίας ή σπουδής, οι οποίες συνεπάγονται κριτική κατανόηση θεωριών και αρχών,
- (β) προχωρημένες δεξιότητες, απόδειξη δεξιοτεχνίας και καινοτομίας, που απαιτούνται για την επίλυση σύνθετων και απρόβλεπτων προβλημάτων σε εξειδικευμένο πεδίο εργασίας ή σπουδής,
- (γ) διαχείριση σύνθετων τεχνικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή σχεδίων εργασίας, με ανάληψη ευθύνης για τη λήψη αποφάσεων σε απρόβλεπτα περιβάλλοντα εργασίας ή σπουδής,
- (δ) ανάληψη ευθύνης για τη διαχείριση της επαγγελματικής ανάπτυξης ατόμων και ομάδων.

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αντιστοιχούν στο επίπεδο 7 είναι τα εξής:

- (α) πολύ εξειδικευμένες γνώσεις, μερικές από τις οποίες είναι γνώσεις αιχμής σε ένα πεδίο εργασίας ή σπουδής, ως βάση για πρωτότυπη σκέψη ή/και έρευνα,
- (β) κριτική επίγνωση των ζητημάτων γνώσης σε ένα πεδίο και στη διασύνδεσή του με διαφορετικά πεδία,
- (γ) εξειδικευμένες δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, οι οποίες απαιτούνται στην έρευνα ή/και στην καινοτομία προκειμένου να αναπτυχθούν νέες γνώσεις και διαδικασίες και να ενσωματωθούν γνώσεις από διαφορετικά πεδία,
- (δ) διαχείριση και μετασχηματισμός σε περιβάλλοντα εργασίας ή σπουδής που είναι σύνθετα, απρόβλεπτα και απαιτούν νέες στρατηγικές προσεγγίσεις,

(ε) ανάληψη ευθύνης για τη συνεισφορά στις επαγγελματικές γνώσεις και πρακτικές ή/και για την αξιολόγηση της στρατηγικής απόδοσης ομάδων.

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αντιστοιχούν στο επίπεδο 8 είναι τα εξής:

(α) γνώσεις στα πλέον προχωρημένα όρια ενός πεδίου εργασίας ή σπουδής και στη διασύνδεσή του με άλλα πεδία,

(β) οι πλέον προχωρημένες και εξειδικευμένες δεξιότητες και τεχνικές, συμπεριλαμβανομένης της σύνθεσης και της αξιολόγησης, που απαιτούνται για την επίλυση κρίσιμων προβλημάτων στην έρευνα ή/και στην καινοτομία και για τη διεύρυνση και τον επαναπροσδιορισμό των υφιστάμενων γνώσεων ή της υφιστάμενης επαγγελματικής πρακτικής,

(γ) επίδειξη ουσιαστικού κύρους, καινοτομίας, αυτονομίας, επιστημονικής και επαγγελματικής ακεραιότητας και σταθερής προσήλωσης στη διαμόρφωση νέων ιδεών ή διαδικασιών στην πρωτοπορία πλαισίων εργασίας ή σπουδής, συμπεριλαμβανομένης της έρευνας.

B. Σχεδίαση μαθήματος στη βάση ανάπτυξης (γενικών) ικανοτήτων

Η βασική διαδικασία για τη σχεδίαση ενός μαθήματος κατά τα ανωτέρω (σχεδίαση επί τη βάσει των μαθησιακών αποτελεσμάτων του αντίστοιχου ΠΣ) θεωρείται ότι συνίσταται σε 3 στάδια:

- ⇒ ορισμός μαθησιακών στόχων
- ⇒ υιοθέτηση νέων μεθόδων για τη διδασκαλία και αξιολόγηση των φοιτητών
- ⇒ σύνδεση με μαθησιακά αποτελέσματα.

Για τον ορισμό των μαθησιακών στόχων, γίνεται ανάλυση του μαθήματος στα συστατικά του (περιεχόμενο μαθήματος, γενικές δεξιότητες, πρακτικές δεξιότητες, επίγνωση χώρου εργασίας, εξάσκηση σε χώρο εργασίας) και αναλυτική περιγραφή αυτών. Οι επιμέρους μαθησιακοί στόχοι που θέτει ο διδάσκων αντιστοιχίζονται στη συνέχεια προς (νέες) μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών και ακολούθως προς λίγα, συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα που αφορούν σε όλο το ΠΣ.

Λχ. η εφαρμογή γνώσεων μηχανικών ως μαθησιακό αποτέλεσμα αντιστοιχεί στο περιεχόμενο του μαθήματος (για να δηλώσει τον αντίστοιχο μαθησιακό στόχο ο διδάσκων μπορεί να χρησιμοποιήσει εκφράσεις όπως να επεξηγούν, να περιγράψουν), η χρήση σύγχρονων εργαλείων στις πρακτικές δεξιότητες (για να δηλώσει τον αντίστοιχο μαθησιακό στόχο ο διδάσκων μπορεί να χρησιμοποιήσει εκφράσεις όπως να χρησιμοποιούν λογισμικό, να αναλύουν δεδομένα), η λειτουργία σε ομάδες και η αποτελεσματική επικοινωνία στις γενικές δεξιότητες του μαθήματος (για να δηλώσει τον αντίστοιχο μαθησιακό στόχο ο

διδάσκων μπορεί να χρησιμοποιήσει εκφράσεις όπως να συντάσσουν αναφορές, να κάνουν προφορικές παρουσιάσεις¹²).

Την εφαρμογή νέων μεθόδων διδασκαλίας και αξιολόγησης σε αντιστοιχία προς τους μαθησιακούς στόχους που προσδιορίζονται κατά τα ανωτέρω, ακολουθεί η αποτίμηση βελτίωσης των γενικών ικανοτήτων των φοιτητών σε συνδυασμό με τη μέτρηση της ικανοποίησής τους που λειτουργεί ως ανατροφοδότηση για τον διδάσκοντα και σε περίπτωση αρνητικού αποτελέσματος του ελέγχου συνιστάται επανασχεδίαση του μαθήματος¹³.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Cedefop. (2011). *Ενημερωτικό Σημείωμα «Στα νέα αναλυτικά προγράμματα σπουδών κάθε εκπαιδευόμενος μετράει»*. Έγγραφο διαθέσιμο σε <http://www.cedefop.europa.eu/el/publications-and-resources/publications/9060>

ΑΔΙΠ. (2014). *Ακαδημαϊκή Πιστοποίηση - Συχνές ερωτήσεις*. Έγγραφο διαθέσιμο σε <http://www.adip.gr/gr/accreditation-faq.php>

ΑΔΙΠ. (2014). *Ακαδημαϊκή Πιστοποίηση - Χρήσιμα έγγραφα*. Έγγραφα διαθέσιμα σε <http://www.adip.gr/gr/accreditation-docs.php>

ΑΔΙΠ. (2014). *Αξιολόγηση Ιδρύματος – Έντυπα*. Έγγραφα διαθέσιμα σε <http://www.adip.gr/gr/insteval-docs.php>.

ΑΔΙΠ. (2014). *Ετήσια Έκθεση της ΑΔΙΠ – 2013-2014*. Έγγραφο διαθέσιμο σε <http://www.adip.gr/gr/hqa-annual-reports.php>

Αδαμοπούλου, Θ. (2012). *Αξιολόγηση και Ποιότητα στην Εκπαίδευση: Η ανάγκη για ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών στα εκπαιδευτικά συστήματα της Ευρώπης (EQF-NQF)*. Παρουσίαση σε συνέδριο του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας διαθέσιμη σε <http://www.modip.teithe.gr/qaconference/index.php?mod=abstractstospeakers>

Αϊβαζίδης, Κ. (2012). *Μαθησιακά Αποτελέσματα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η περίπτωση του ΑΠΘ*. Παρουσίαση σε συνέδριο του ΑΠΘ '12: «Διασφάλιση και Διοίκηση Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση: Διοίκηση και Καλές Πρακτικές», Θεσσαλονίκη

Γαλανάκη, Κ. (2008). *Πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθηση». Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Τίτλων Σπουδών. Εθνικό Πλαίσιο Τίτλων Σπουδών. Τομεακό Πλαίσιο Τίτλων Σπουδών. Μαθησιακά*

---

¹² Η αποτελεσματική (προφορική και γραπτή) επικοινωνία μπορεί λχ. να αναλυθεί περαιτέρω σε ικανότητα οργάνωσης κειμένων, αξιοποίησης βιβλιογραφίας, αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο, προφορικής επιχειρηματολογίας, διατύπωσης ερωταπαντήσεων, συμμετοχής σε συζήτηση, οργάνωσης παρουσιάσης με χρήση Η/Υ.

Η εργασία σε ομάδα μπορεί να αναλυθεί ομοίως σε οργάνωση και σχεδίαση ομαδικών δραστηριοτήτων, σεβασμό διαφορετικών απόψεων, συναινετική πολιτική, δημιουργική κριτική, ανάληψη ηγετικού ρόλου, επίλυση διαφορών.

¹³ Βλ. αναλυτικά σε Ματσατσίνης, Ν., Κρασαδάκη, Ε. (2012).

Αποτελέσματα. Έγγραφο διαθέσιμο σε
<https://forum.aegean.gr/viewtopic.php?f=148&t=10621&p=11357&hilit=%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%9A%CE%97+%CE%93%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CE%B7#p11357>

Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων. (2014). Πληροφορίες διαθέσιμες σε
<http://www.nqf.gov.gr/index.php>

Ματσατοίνης, Ν., Κρασαδάκη, Ε. (2012). *Αξιολόγηση και επανασχεδίαση προγραμμάτων σπουδών με στόχο την ενίσχυση των ικανοτήτων των φοιτητών*. Παρουσίαση σε συνέδριο του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας διαθέσιμη σε
<http://www.modip.teithe.gr/qaconference/index.php?mod=abstractstospeakers>

Υψηλάντης, Π. (2013). *Διαδικασίες ακαδημαϊκής πιστοποίησης προγραμμάτων σπουδών*. Ομιλία σε ημερίδα της ΜΟΔΙΠ του ΕΚΠΑ '13: «Διασφάλιση και Πιστοποίηση της Ποιότητας στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: η εμπειρία, το διακύβευμα και ο νέος ρόλος των ΜΟΔΙΠ ως βάση για την επόμενη μέρα», διαθέσιμη σε <http://modip.uoa.gr/hmerides-modip/apologistikh-hmerida-25-noembrioy-2013/1h-synedriash-apologistikis-hmeridas-modip-ekpa/omilhtis-ka8-pantelis-ychlanths.html>